

och den galna tjejen med yxan – men den andra tjejen satt
unde vid kanten till den ofärdiga graven och grånade med händer-
ansiktet.

ten rann av mig så ymnigt att jag inte kunde avbjuda jag
unde blödde från ryggen och jag orkade inte klävla fram på
ängre. Jag red mig och smög mig så tyst jag kunde fram

tjejen med en gammal mjölkos hela list och elegans och
a smidighet men hon hörde mig inte förrän jag satte mig
d he

r i en rädelse sa jag till henne »Jag ska inte göra dig illa.«
n i min armarna på mig. Jag lyfte upp henne och höll
frankor mig som en sköld, sedan skrek jag åt de andra. De
sig och började gå mot mig.

steg till och jag bryter nacken av henne!« skrek jag drama-
don var så slak att hennes nacke lika gärna sedan kunde ha
ruten. De tre andra stannade, tog sedan ett tvekande steg

»Släng ifrån er alla de där grejerna!« Killen kastade äcklat
till marken och Selma lade hageelgeväret vid fötterna, men
med yxan höll kvar den på axeln. »Du måste kasta bort den
ring«, sa jag.

lla mig inte »ring, din jävel«, svarade hon lugnt, med ett hårt
om yxskaftet

la vän«, menade jag och när han kom framlufsande ur en
unge, »lägg över den på sin snälla. Hans ansikte var klarrött och
sjorta helt utömländrat av svett men han gick rakryggat och

erna hade han det fulaste hageelgevär jag någonsin sett – en
öbrig Remington-pump med magasin för åtta patroner, tjugo-
pa, pistolgrepp och fällbar metallkolv. Jag visste vad det var
hade en exakt likan. »Snälla«, sa han.

n lät yxhuvudet falla på marken bredvid sin tennissko, men
ippte inte taget på skapet. Jag var beredd att nöja mig med
an vapen i handerna rann ilskan av Selma och killen och deras
jönk ihop som tomma säckar, men jag stod fortfarande
ögburet och trotsigt huvud. Hon lyckades till och med spotta
rken i riktning mot mig. Jag skulle inte ha kunnat spotta om

det
är
bara
jag

Mellan hets och lpren!

Sanna mina ord!

Relatera, utmana och
visa vägen

Flera språk, mer att testa

Språkstörning –
konsekvenser för
lärande och utveckling

Ingen tid att förlora
för de nyanlända

Tal & Språk nr 2/2016

Tidskrift för Svensk Intresseförening

för Tal & Språk

ISSN 1650-4445

Grafisk form

MittKompetens AB, Härnösand

Tryck

Hemströms Tryckeri, Härnösand

För prenumeration på Tal & Språk

vänligen kontakta:

SITS

c/o MittKompetens AB

Nattviksgatan 6

871 45 Härnösand

sits@mittkompetens.se

Ansvarig utgivare

Sofia Norrman

Annonsering

Annonser till nr 3 bokas senast 7/8 och

skickas senast 15/8 2016.

För annonspriser se www.sits.nu

Manusstopp för redaktionellt material

nr 3 15/8 2016.

Foto där ej annat anges

Sophie Bergman

Illustration

Anna Björnström

Innehåll

Tal & Språk 2/2016

	Sida
Mellan hets och Ipren	3
Sanna mina ord! Victoria Joffe lyfter språket i både forskning och praktik	4
Relatera, utmana och visa vägen	10
Flera språk, mer att testa Ketty Holmström undersöker ordförråd bland flerspråkiga barn	14
Språkstörning – konsekvenser för lärande och utveckling	17
Ingen tid att förlora för de nyanlända	20

sid 4

sid 17

sid 14

sid 20

Fotograf: Eva Dahlin

Foto: Cecilia Nordstrand

Mellan hets och Ipren

Nu börjar inbjudningarna till årets kongress dimpa ner hos er. Årets tema är flerspråkighet.

Tiden går fort så här års. Ett visst mått av stress gör att vi skärper till oss, och kan klara några fler saker än normalt. Men när det är för många brännbollsmatcher, utvecklingssamtal, gymnastikavslutningar, examenskalas och konfirmationspresenter är det lätt hänt att vi tappar fokus. Med lite tur har vi en vardag som rullar på, där vi kan vila oss mellan varven. Men faktum kvarstår: Stress knycker energi.

Språktillägnande kräver energi. Nyanlända har mycket som konkurrerar om den energin. Lära känna en ny miljö, en ny kultur och nya människor. Brottas med längtan, oro och minnen – särskilt för den som inte har sin familj med sig. Mitt i detta ska man lära sig ett nytt språk, både i tal och skrift. Bara en sådan sak som att gå i skolan är kanske helt nytt. Att tillägna sig språket är dessutom nödvändigt för att kunna ta sig in i samhället och inget man kan välja bort.

Den egna stressen försöker jag ta hand om med yoga. Det är min kloka dotter som har fått mig att inse att det kan ge balans i en hektisk tillvaro. Trots att jag är nybörjare märker jag att yogan skapar möjlighet att ta lite djupare andetag. Det kan behövas.

Vad gäller energiåtgång och stress hos nyanlända har vi som jobbar inom kommun och landsting ett stort ansvar att guida dem rätt, ställa rätt krav och sätta in stöd där det behövs. Jag vet inte om yoga är rätt melodi. Vi får väl se om någon av våra föreläsare förespråkar det vid språkinläring vid kongressen den 18-19 november.

I slutet av augusti är det dags för IALP i Dublin. För er som ska dit kan jag rekommendera att söka upp vår poster som Astrid Frylmark kommer att presentera på plats. Hälsa gärna på henne och läs om SITS!

Foto: Privat

Sofia Norrman

Det går aldrig att helt sätta sig in i en annan människas känslor eller situation. Men man kan göra ett försök. När jag och min styrelsekollega Camilla Svedelius var i Danmark på kongress för ett drygt år sedan, slog det oss att vi möjligen kände lite av det som en person med språkstörning kan erfara. Att personer talar med en på ett språk som de förutsätter att man förstår. Fast man inte gör det.

Den erfarenheten har jag tagit med mig i jobbet. Känslan av hur svårt det är att lära sig nya saker för den som redan har huvudet fullt av tusen tankar ska jag ha kvar i mina möten med nyanlända. Kanske ger det mig en vidgad förståelse.

Andas lugnt i vårstressen. Namaste! ●

Sofia Norrman

Sanna mina ord!

Victoria Joffe lyfter språket i både forskning och praktik

Learning to Love and Loving to Learn WORDS – enhancing word learning in children with speech, language and communication needs

Att lära sig älska och älska att lära sig ORD – att stödja ordtillägnet hos barn i behov av särskilt stöd gällande tal, språk och kommunikation

Under kongressens andra förmiddag fick vi förmånen att lyssna till Victoria Joffe, som arbetar vid institutionen för språk och kommunikationsvetenskap på London City University, där hon är professor och dekan vid doktorandutbildningen.

Victoria Joffe är logoped, specialiserad på utvecklingsrelaterade tal-, språk- och kommunikationssvårigheter och hur de påverkar utbildning och läs- och skrivförmåga för barn och ungdomar i olika åldrar.

I sitt arbete intresserar sig Victoria Joffe bland annat för gränssnittet mellan undervisning och ”tal- och språktterapi” och förhållandet mellan språk, språklig medvetenhet och läs- och skrivkunnsighet. Hon har även forskat kring evidensbaserad praktik gällande barn och ungdomar med särskilda utbildningsbehov och

arbetar kliniskt med barn och ungdomar, bland annat ute i skolorna. Hon säger att kontakten med elever och lärare ger henne mycket och att den bidrar till hennes trovärdighet som forskare och föreläsare.

Ett begränsat ordförråd utgör ett betydande hinder för barn och ungdomar med tal-, språk- och kommunikations-svårigheter, hävdar Victoria Joffe. Hennes huvudbudskap under föreläsningen var att med tanke på den avgörande roll ordförrådet har i barns och ungdomars akademiska, sociala och emotionella utveckling, är det viktigt att ha som mål att träna upp och utöka ordförrådet, både pedagogiskt i skolan och i logopedisk behandling.

I sin föreläsning belyste Victoria Joffe den roll ordinlärning och begreppsutveckling har för språk och lärande (*Why?*). Hon resonerade kring hur vi lär oss nya ord och begrepp och vilka konsekvenser det har för undervisning och ordinlärning i skolan (*What?*). Hon tog upp strategier som lärare, tal- och specialpedagoger, logopedier och föräldrar kan använda för att berika barns och ungdomars ordförråd och visade på olika evidensbase-

rade metoder för att stödja ord- och begreppsutveckling i klassrummet (*How?*). Victoria talade om vikten av att arbeta för att underlätta ett självständigt, aktivt och reflekterande lärande genom ordförrådsutveckling.

I slutet av föreläsningen hann Victoria Joffe kort gå in på den aktuella evidens som finns gällande ordinlärning. Hon talade bland annat om ordförrådsdelen av ELCISS-programmet, som syftar till att stärka språk och kommunikation hos högstadies- och gymnasieelever.

Vi som lyssnade fick en inspirerande föreläsning om hur vi kan få barn och ungdomar med tal-, språk- och kommunikationssvårigheter att hänga med på resan genom ordens olika lager av betydelser och tolkningar.

Why? Vikten av ord för språk och lärande

Victoria Joffe inledde med att poängtera vikten av ett gott ordförråd, både för lärande och för social interaktion, något som understryks av forskningsresultat. Hon sa att hon är tacksam för att ha forskningsresultaten som stöd när hon ska tydliggöra för

Victoria Joffe

Victoria Joffe

lärare hur viktigt det är att lägga tid på att arbeta med att lära ut nya ord och ge eleverna strategier för att själva utöka sitt ordförråd. Att träna eleverna i att tillägna sig nya ord ger resultat och gagnar både dem som av olika anledningar kämpar för att uttrycka sig och förstå, och dem som inte har svårigheter.

Det krävs att vi förstår och använder nya ord och olika betydelser av dem – bokstavliga och bildliga – både i skolan och i sociala sammanhang för att vi ska förstå skolämnena, förstå omvärlden, interagera med andra och skapa relationer och vänskap. Vi behöver orden för att uttrycka oss, kunna förklara, beskriva och strukturera våra liv. Nivån på

elevernas språkkunskaper förutspår deras skolprestationer – ordförrådet vid fem års ålder är en stark prediktor för de skolresultat man har när man slutar skolan och hur man klarar sig därefter. Att tidigt ha ett gott ordförråd förutspår också hur väl man lyckas med läsning och skrivning. Under skolåren möter eleverna många nya ord av ökande komplexitet och abstraktion. Trots vikten av ett gott ordförråd avsätts relativt lite tid för just ordinläring i brittiska skolor, säger Victoria och undrar samtidigt hur det är i svenska skolor. Att träna ordförrådet har visat sig vara effektivt för att förbättra språklig förmåga och är också ett område som i högsta grad

går att påverka med olika interventioner.

Många av de vanliga texter som används i klassrummet ställer krav på eleverna eftersom de innehåller såväl komplexa satsstrukturer med flera underordnade satser och ämnesspecifik terminologi som komplext ordförråd, idiomatiskt och bildligt språk och komplexa tids- och orsakssamband. Victoria Joffe illustrerade de språkliga krav som ställs på elever i 11–14-årsåldern med olika texter som de förväntas kunna läsa, till exempel ett stycke ur Hemingways *Den gamle och havet* där det förekommer ord som *gaunt* (utmärglad) och *benevolent* (generös).

Man har uppskattat att barn behöver tillägna sig i storleksordningen 3 000 nya ord per år. Ordinlärning är kumulativ – ju fler ord du kan, desto lättare är det att lära in nya. Svårigheter med ordinlärning börjar tidigt och ökar i tonåren, vilket gör att gapet gentemot kamraterna i samma ålder ökar. Förutom att många elever med språkstörning har begränsade och små ordförråd jämfört med jämnåriga kamrater är ordförståelsen ofta mycket bokstavlig.

Exponering för ord spelar en viktig roll i ordtillägnet. Det finns amerikansk forskning som visar att barn som växer upp i familjer som lever på bidrag hör ungefär 600 ord i timmen, och att det på en uppmuntrande kommentar går två förmaningar. Barn som växer upp i familjer där föräldrarna är akademiker hör däremot ungefär 2 000 ord per timme, och det går sex uppmuntrande kommentarer på en negativ. Vad gäller ordförrådsutveckling ligger barn som kommer från familjer med låg inkomst cirka 16 månader efter de kamrater som kommer från familjer med hög inkomst. Skillnaden gällande ordförråd är större än när det gäller andra kognitiva färdigheter.

Ordförrådet hos barn vid fem års ålder visade sig vara det bästa måttet för att förutsäga om barn från socialt utsatta familjer skulle komma att ta sig ur fattigdomen i vuxen ålder.

Victoria säger att hon upplever att barn som har ett

litet ordförråd oftare hamnar i trubbel än sina mer verbala kamrater, just för att de inte kan förklara varför det blev som det blev i en situation.

Barn med tal- och språksvårigheter har problem med både fonologiska och semantiska aspekter av ordinlärning. De kan också ha svårigheter med ordmobilisering, att plocka fram ord som man vet att de har i sitt ordförråd.

Barn och ungdomar med de här svårigheterna delar kanske inte vår kärlek till ord, säger Victoria, de är rentav lite rädda för dem. Om vi kan få dem att älska ord blir de också mer intresserade av att fördjupa sig i ordens betydelser. Ord som vi vet mycket om är lättare att komma ihåg och plocka fram vid behov.

Ibland kan det vara riktigt svårt att förklara vad ett ord betyder, säger Victoria och använder det svenska ordet *lagom* som exempel. *Lagom* har ingen direkt motsvarighet på engelska, men de flesta svenskar vet vad som menas med *lagom*. Ord kan låta lika men ha olika betydelser – *bra* på svenska är något helt annat än *bra* (behå) på engelska till exempel. Ords betydelser kan vara av olika nyanser och i olika lager. Vi behöver dela detta med eleverna.

Öva och uppmuntra barnen att använda sig av sammanhanget när de ska lista ut vad ett ord betyder. Sök efter andra betydelser av ordet och utforska vad det betyder i just det här sammanhanget. Detta är speciellt viktigt när

vi arbetar med elever som har språkliga svårigheter.

What? Ord- och begreppsinnäringens natur
”Varför är det svårt att förstå lärarna?” ”För att dom är vuxna. Dom babblar på och tror att vi ska lära oss alla ord fast vi inte vet vad dom betyder.”

Ordinlärning är INTE en allt-eller-ingen-aktivitet. Ord och begrepp är uppbyggda av massor av information och ju mer information vi förknippar med orden och begreppen, desto lättare kommer det att bli för oss att komma ihåg dem, plocka fram dem ur vårt ordförråd och använda dem på rätt sätt.

Det är viktigt att förse eleverna med ett så rikt nätverk av information som möjligt kring de nya ord vi lär ut. Vi måste samtala om alla aspekter av ordet: bokstavlig och bildlig betydelse, vad vi gör med det (funktion), var vi hittar det, vad det ser ut som och hur det känns, vad det låter som, språkljuden (antal stavelser, ljud, första och sista ljud), hur det skrivna ordet ser ut, vilken kategori det hör till, vilka synonymer och motsatsord som finns, och så vidare.

Med hjälp av all denna information byggs en gedigen förståelse för ordet, vilket också hjälper till att lagra det säkert i elevernas ordförråd och förenklar framplockningen när de behöver använda ordet. Det här nätverket av information hjälper även eleverna att komma på ett ord de söker →

(de kan "prompta" sig själva). Eftersom ordet har så många kopplingar kommer de, om inte annat, att kunna hitta ett annat lämpligt ord.

När du har full förståelse för ett ord kan du

- förstå vad det betyder
- använda det i talet
- avkoda och förstå det när du läser
- använda det i skrift

Ordkartor är användbara för att illustrera nya ord visuellt och det ökar ordinläringen. Victoria Joffe ger oss flera exempel på ordkartor och på hur man kan prata om ord på olika sätt. Ett exempel är inferenser, det vill säga information som finns mellan raderna. Om vi tar exemplet "Den gamle mannen lyfte långsamt upp lådan och stönade" kan vi fråga eleverna: Vad lyfte mannen upp? Tror du att lådan är tung? Hur vet du det? Är det jobbigt för mannen att lyfta lådan?

När vi bedömer elevernas ordförråd måste vi fundera över om de kan förklara ordet på någon nivå även om de inte säger exakt det ord vi är ute efter. Det finns inget rätt och fel!

How? Strategier för att stötta och utveckla självständig ord- och begreppsinsläring

Elever lär sig ord i sammanhang, därför är det viktigt att erbjuda rika språkliga erfarenheter – både muntligen och skriftligen – och att uppmuntra eleverna att leka med och bli medvetna om orden.

Elever lär sig också ord genom riktad ordinläring. Därför behöver vi lära ut specifika ord och deras betydelse, men också olika strategier för att lära nya ord, bland annat kontextuell analys och användning av ordböcker och synonymordböcker.

Vi kan också göra en morfologisk analys, det vill säga se om vi kan anta något om ordet genom att titta på ordets struktur (prefix–rot–suffix). Om vi läser en text och stöter på ett obekant ord, kan vi se om vi känner igen någon del av det som kan hjälpa oss att gissa ordets betydelse. Vi kan tänka på ett annat relaterat ord som vi är bekanta med. Victoria tar som exempel ordet *carnivore* (som betyder köttätare). Orddelen *carn* betyder kött. När vi vet det kan vi kanske gissa ordets betydelse: ett djur som äter kött. Vi kan känna igen orddelen i en annan, mycket mer vanligt ord, *chili con carne*. Samma rot och liknande betydelse! Här kan vi se ett mönster. Det är dock viktigt att vi samtidigt tittar på kontexten för att avgöra om vårt antagande verkar rimligt.

Victoria Joffe visade en ordpyramid indelad i tre delar. I toppen av pyramiden finns vårt basordförråd. Det är ord som vi använder regelbundet, exempelvis *mat, bus, bil, liten*. I den mellersta delen finns mer abstrakta ord. Dessa är ofta ämnesöverskridande, men kan vanligtvis förklaras utan att vi använder fackuttryck. Det kan vara ord som *uppskatta, position, temperatur*. I den nedre delen av pyramiden finns ämnesspecifika ord som lärs

ut i ett sammanhang. Dessa ord lärs främst ut till äldre elever, exempelvis *halvö, svaru, refraktion* och *fotosyntes*.

De flesta kan använda basordförrådet, medan det kan vara knepigare redan med orden i den mellersta delen av pyramiden. Ord av den typen kan med fördel användas som "veckans ord".

Som sammanfattning gav Victoria Joffe oss ett antal nyckeltekniker för att lära ut ord:

- Fokusera på ordinläring som en viktig del av varje lektion och som ett tydligt inlärningsmål.
- Identifiera nya nyckelord under lektionerna och diskutera och undersök dem.
- Fundera på att introducera ord från alla ordpyramidens delar för eleverna.
- Repetera, repetera och repetera – säkerställ att eleverna exponeras för orden många gånger i samma och olika kontexter.
- Ha kul med orden och öka medvetenheten om ord tillsammans med eleverna i alla ämnen – lek ordlekar, tala om ordens ursprung, om inferenser och olika betydelser, fundera kring var och ens favoritord, om litterära knep, etcetera.
- Uppmuntra eleverna att känna och uppleva orden, hitta vägar att visualisera

ordens betydelser och gör orden minnesvärda för eleverna.

- Introducera många möjliga betydelser och tolkningar av orden, samtidigt som fokus är på den betydelse som passar bäst under den aktuella lektionen.
- Introducera nya ord utifrån vad eleven redan kan och skapa på så sätt kopplingar och krokar – och bygg ut ordförrådet utifrån det som redan är bekant för eleven.
- Gör orden funktionella – ge exempel på hur de kan användas.
- Använd alltid nya ord i ett sammanhang.
- Lär ut orden både receptivt och expressivt i både de talade och skrivna formerna. Tänk på vad det betyder att kunna och förstå ett ord.
- Fokusera på de fonologiska och semantiska aspekterna av ordinläring.
- Hjälp eleverna att komma ihåg ord och deras betydelser. Lär ut minnesknep, rim och ramsor och andra strategier. Uppmuntra eleverna att hitta sitt eget sätt att komma ihåg ord.
- Gör alltid ordinläringen multisensorisk och använd multimedia! ●

Anna Strömberg

ELCISS står för *Enhancing Language and Communication in Secondary Schools* (Att stärka språk och kommunikation i senare delen av skolan). Målet med forskningsprojektet är att undersöka hur effektiva två olika språkinventionsprogram är: *Narrative Intervention Programme* (berättande) och *Vocabulary Enrichment Intervention Programme* (program för att berika ordförråd).

Målet med ELCISS-programmet är att öka förståelsen för språkets och kommunikationens olika nivåer, samt att tillhandahålla utbildning för undervisande personal när det gäller olika sätt att stödja inläringen och göra kursplanen tillgänglig för de äldre eleverna. Programmet ska också ge stöd till elever och deras föräldrar. Mer information av ELCISS-programmet finns på webbplatsen: <http://www.elciss.com/>

Övriga referenser:

- Blanden, J. (2006). *Bucking the Trend – What enables those who are disadvantaged in childhood to succeed later in life?* London: Department for Work and Pensions.
- Feinstein, L. & Duckworth, K. (2006). Development in the early years: Its importance for school performance and adult outcomes (No. 20). London: Centre for Research on the Wider Benefits of Learning.
- Hart, B. & Riseley T. (2003). The early catastrophe. The 30 million word gap. *American Educator*, 27(1), 4–9.
- Hemingway, E. (1978). *The Old Man and the Sea*, London: Heinemann, s. 5.
- Nash, M. & Donaldson, M. (2005). Word Learning in children with vocabulary deficits. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research*, Vol. 48, 439–458.
- Nash, H.M. & Snowling, M.J. (2006). Teaching new words to children with poor existing vocabulary knowledge: A controlled evaluation of the definition and context methods. *International Journal of Language and Communication Disorders*. 41 (3), 335–354.
- Parsons, S., Law, J., Gascoigne, M. (2005). Teaching receptive vocabulary to children with specific language impairment: A curriculum-based approach. *Child Language Teaching & Therapy*, 21, 39–59.

Relatera, utmana och visa vägen

Gunilla Hammar har en spännande pedagogisk bakgrund. Hon har undervisat i Jordanien, Saudiarabien och på Londonbörsen. Hon har arbetat på alla skolstadier och har dessutom undervisat på Hinsebergs kvinnofängelse. Känd för allmänheten blev hon genom arbetet med SVT:s dramadokumentär ”Klass 9A”. ”Klass 9A” tycker hon är något av det starkaste hon upplevt i sitt yrkesliv. Numera tjänstgör Gunilla inom elevhälsan i Rättviks kommun där hon coachar lärare.

”Vad roligt att se så många glada, ni ser glada ut. När man kommer in i ett klassrum eller när man föreläser i en aula så känner man av vibbarna. Och det kände jag direkt när jag kom upp för trappan: Det här blir bra!”

Så inleder Gunilla Hammar sin föreläsning kring möten och bemötanden – en föreläsning som präglas av Gunillas egna erfarenheter, mycket värme och många skratt. Vi får under en timme lära oss vikten av att alltid kontrollera nödutgångarna, får förståelse för varför vi hälsar på varandra som vi gör, lära oss om kroppsspråkets betydelse och får insikt i pedagogens roll som stiftinnare. Men framför allt får vi en inblick i hur viktigt ett möte mellan

Gunilla Hammar

två människor kan vara och hur vårt bemötande påverkar personen framför oss. Gunillas 40-åriga bakgrund som lärare rymmer många spännande möten. Hon berättar hur hon med stor ödmjukhet tagit del av berättelserna från Hinsebergs kvinnofängelse och hur hon slagits av att de kvinnor som sitter där skulle kunna vara du och jag. Att det handlar om vilken mylla man kommer från och hur vår uppväxt och vårt ursprung präglar oss.

Hon talar också om tiden på Londonbörsen där hon under fem år undervisade börsmäklare från hela världen i svenska språket. Om hur hon där inledde lektionerna med att bjuda på mjölk och muffins. Att det handlar om att möta människor på rätt sätt – och att tycka att det är roligt.

”Jag samlar på möten. Det handlar om att vara intresserad av att möta andra människor. Varje människa är som en roman. Om man skrapar lite på ytan så har alla sin berättelse att berätta, säger hon.

Ett möte med en annan människa börjar med att man hälsar på varandra. Men vad består egentligen en hälsning av och varför gör vi som vi gör? Varför sträcker vi fram höger hand, tittar på varandra och sedan utför en lätt nickande rörelse med huvudet? Den frågan ställde Gunilla och vi fick alla fundera en stund medan vi studerade ett hälsande par uppe på scenen. Att sträcka fram höger hand är en gammal tradition från vikingatiden som visar att vi inte bär vapen. Med blicken bejakar vi varandra och genom nickningen föder vi varandra, som när det lilla barnet söker mammans bröst.

Vi blev också alla påmindas om kroppsspråkets stora betydelse. Tjugo procent av det vi säger går in medan resterande 80 procent läser vi av genom kroppsspråket, berättar Gunilla. Det är viktigt att tänka på när vi som vuxna kliver in i ett klassrum med elever. Vad vill vi signalera och förmedla?

År 2007 fick Gunilla ett mejl från SVT där hon blev tillfrågad om hon ville vara med i dramadokumentärserien ”Klass 9A”, där hon tillsammans med sju andra utvalda lärare skulle arbeta i en nionde klass i Malmö under en termin. Hon tackade ja och begav sig söderut. Den mångkulturella klassen bestod av 22

elever, som enligt Gunilla inte var ett dugg intresserade av de nykomna lärarna som kommit för att få ordning på klassen och för att höja kunskapsnivån och betygen. Hennes uppdrag bestod i att vara klassföreståndare och att undervisa i svenska, svenska som andraspråk, livskunskap och art. Den språkliga nivån i klassen var väldigt låg och eleverna saknade många begrepp i sitt ordförråd, begrepp som jämnåriga behärskade. Ett medvetet arbete startade där det gällde att snabbt skapa en relation till varje elev och att ingjuta hopp om att de skulle klara av sina studier.

Klassen läste en rad klassiska böcker med målet att de under terminen skulle skriva en roman om sig själva bestående av fem kapitel. Det är viktigt, berättar Gunilla, att känna till sin historia för att kunna skapa sig en identitet. Romanen syftade till att få eleverna att börja tänka på sin framtid och den innehöll följande kapitel:

1. Födelsen
2. Den första dagen på gymnasiet
3. Mitt val av partner
4. Firmafesten
5. Den sista dagen av mitt liv

Under terminen uppstod det många fantastiska möten med var och en av eleverna och diskussionerna i klassrummet var långa och livliga. De elever som i början av höstterminen inte velat komma till skolan ville i november inte gå hem

när skoldagen var slut. Eleverna hade ett stort sug efter att få prata med en vuxen om de stora frågorna i livet: kärlek, död, sex, sjukdom.

Vi var många i publiken som blev berörda av det filmklipp som visades från tv-serien. Vi fick träffa Carro, en av de elever i klass 9A som Gunilla arbetat med. Det var tydligt att mötet med Gunilla och hennes kollegor hade skapat nya tankar om framtiden hos Carro som berättade att hon nu ville läsa något inom journalistik på gymnasiet. När hon sedan förklarade att det var Gunillas respons på det hon skrivit i romanprojektet som fått henne att älska att skriva, förstod vi alla vilken stor betydelse det har hur vi bemöter våra elever och hur viktigt det är att ge dem hopp och framtidsdrömmar.

Gunilla Hammar avslutar sin föreläsning med att tala om vikten av att relatera till sina elever och att vi måste våga utmana eleverna. Hon uppmanade oss att fundera över vad vi vill bli ihågkomna för. Vill vi vara någon som fick kollegor och elever att klara av saker de inte trodde var möjliga? Man får tillbaka vad man är beredd att ge, slår hon fast, och genom att få andra att må bra så når du själv lycka. Genom att förstärka den andres självkänsla blir du den som andra vill lyssna till. För det gäller att förstärka andra och inte framhäva sig själv. Din roll som pedagog är att vara en stigfinnare.

Jag personligen tar med mig många tankar från föreläsningen och tackar för att jag blivit påmind om hur viktigt varje möte med en annan människa är. Det tar jag med mig i min fortsatta färd som stigfinnare. ●

Nadia Andersson

Inför språket är vi alla lika olika

Samhället står inför ett spännande faktum. Vi ska ta emot många barn och ungdomar som kommer från andra länder och andra kulturer. Denna grupp är inte homogen, utan lika variationsrik som gruppen barn och ungdomar som är födda här. Hur de klarar av det nya språket kommer sannolikt att vara avgörande för hur lätt de har att ta sig in i samhället.

De nyanlända kan ha en strålande språkbegåvning, flera års skolgång och läs- och skriverfarenhet sedan tidigare. Men de kan också ha språkstörningar, läs- och skrivsvårigheter och kommunikativa svårigheter. Hur vet vi vad som är vad, vilka som behöver stöd och hur vi ger det på rätt sätt? Pedagoger och logopedier kommer i allt större utsträckning att möta dessa barn, i olika åldrar, och då behöva ha kunskap om hur de ska mötas, stöttas, utredas och behandlas.

Förhoppningen med årets kongress är att vi går härifrån med mer kunskap om hur vi förebygger språkliga svårigheter och hur vi praktiskt går tillväga när olika typer av språksvårigheter dyker upp. Kanske skiljer det inte så mycket från hur vi arbetar med svenska barns tal, språk och kommunikation? För Inför språket är vi alla lika olika.

Välkomna!

Sofia Norrman, ordförande SITS

Program

Fredagen den 18 november 2016

- 08.00 - 09.00 Registrering och kaffe
- 09.00 - 09.15 Inledning
- 09.15 - 10.15 **Att undervisa nyanlända**
Tiia Ojala
- 10.15 - 10.30 Utställarpresentationer
- 10.30 - 11.30 Utställning
- 11.30 - 12.15 **Tal- och språkpriset**
- 12.15 - 12.45 Lunch
- 12.45 - 13.30 Utställning
- 13.30 - 14.30 **Att som förskollärare stödja barns kommunikation**
Anne Kultti
- 14.30 - 15.00 Utställning
- 15.00 - 16.00 **Att utreda med tolk**
Lena Åberg
- 16.00 - 17.00 Utställning och mingel med buffé och dryck

Tiia Ojala

Anne Kultti

Lena Åberg

*Anna
Flyman Mattsson*

Luz Solano

Ketty Holmström

Lördagen den 19 november 2016

- 08.30 - 09.30 **Årsmöte**
- 09.45 - 10.45 **Att lära sig ett andraspråk i skolan**
Anna Flyman Mattsson
- 10.45 - 11.00 Bensträckare
- 11.00 - 12.00 **Använd dina språk**
Luz Solano
- 12.00 - 13.00 Lunch
- 13.00 - 14.00 **Lexikal förmåga och lexikal användning**
Ketty Holmström
- 14.00 - 14.30 Paus
- 14.30 - 15.30 **En historia om kärlek, svek och försoning**
Arkan Asaad

Arkan Asaad

ANMÄL DIG REDAN NU!

Flera språk, mer att testa

Ketty Holmström undersöker ordförråd bland flerspråkiga barn

Logoped Ketty Holmström har undersökt ordförrådsutveckling bland enspråkiga och flerspråkiga barn. Hennes forskning visar att en rättvis bedömning av flerspråkiga barn förutsätter att vi testar deras språkliga förmåga på mer än ett språk.

Idén till arbetet föddes när jag arbetade som logoped på Kommunikationskolan i Malmö. Där går elever med språkstörning och flera av dem hade, trots massiva insatser från logoped, specialpedagog och speciallärare, fortfarande svårigheter med bland annat ordförrådet. I en mödosam process omvandlades mina kliniska funderingar och erfarenheter till undersökbara forskningsfrågor. Med hjälp av mina kunniga handledare Ulrika Nettelblatt, Eva-Kristina Salameh och Annika Dahlgren Sandberg formulerades frågorna:

- Har flerspråkiga barn med språkstörning mindre ordförråd på båda språken jämfört med flerspråkiga barn med typisk språkutveckling?
- Har en- och flerspråkiga barn med språkstör-

ning begränsningar inom lexikal organisation i jämförelse med barn med typisk utveckling?

- Presterar en- och flerspråkiga barn med språkstörning likvärdigt när lexikal organisation bedöms begreppsmässigt?

Den grupp som undersöktes var skolbarn mellan sex och åtta års ålder, dels enspråkiga elever (med svenska som enda språk), dels flerspråkiga elever med språkkombinationen arabiska och svenska. Detta var en av flera kompromisser som gjordes i projektet. Alla flerspråkiga barn vi träffar är inte arabisktalande (i Malmö finns i dag nära 180 olika nationaliteter representerade) och helst ville vi ju att undersökningen skulle omfatta alla flerspråkiga barn, men den begränsade tillgången till test gjorde det omöjligt. Dessutom är arabiska ett snabbt växande språk i Sverige (se gärna Mikael Parkvalls bok *Sveriges språk i siffror*. Vilka språk talas och av hur många?).

Vad blev då svaren på de frågor jag ställde i avhandlingen?

På första frågan är svaret ja – flerspråkiga barn med

språkstörning visade sig ha ett mindre ordförråd än de flerspråkiga barnen med typisk utveckling. Detta gällde både på arabiska och svenska, såväl impressivt som expressivt. Den viktigaste slutsatsen är att det är kombinationen av måtten som ger bäst information. Vi måste alltså, på de sätt som är möjliga, undersöka barnens alla språk.

Svaret på fråga två är också ett ja. Jag använde ett associationstest för att mäta lexikal organisation. I ett associationstest får barnet höra ett ord och ska så snabbt som möjligt säga det första ord det kommer att tänka på. Svaren kategoriseras sedan efter vilken semantisk relation barnets association har med stimulusordet. Som ett exempel kan vi ta ordet *musik*. Om barnet svarar med ett ord som är av samma ordklass och semantiskt relaterat (exempelvis *sång*) ger vi högsta poäng och klassar det som en paradigmatisk association. Om barnet ger svaret *lyssna*, blir vi forskare också ganska glada. Det är också semantiskt relaterat men från en annan ordklass, och kategoriseras därför som en syntagmatisk association. Slutligen finns det barn som kanske väljer att svara med ett ord som rim-

Ketty Holmström

mar, som *busik*, en fonologisk association, eller svarar på ett oväntat sätt.

Så hur svarade barnen på associationstestet? Jo, både de en- och flerspråkiga barnen med språkstörning gjorde signifikant färre paradigmatiska och syntagmatiska associationer än barnen med typisk språkutveckling. I en av studierna i avhandlingen fick de flerspråkiga barnen med och utan språkstörning genomföra associationstestet två gånger, med ett års mellanrum. Man kunde då konstatera att de flerspråkiga barnen med typisk språkutveckling gjorde fler paradigmatiska associationer vid uppföljningen. Skillnaderna var störst på svenska. För

de flerspråkiga barnen med språkstörning syntes ingen ökning av paradigmatiska associationer, däremot blev de syntagmatiska associationerna fler. Detta visar att det finns grund för vidare utveckling. Tyvärr hade jag inte möjlighet att göra ytterligare uppföljande tester så framtida forskning får besvara den spännande frågan om organisationen av ordförrådet för de flerspråkiga skolbarnen med språkstörning enbart utvecklas i en långsammare takt än för barnen med typisk utveckling, eller om de båda grupperna faktiskt har olika sätt att organisera ordförrådet. Tidigare forskning pekar i båda riktningarna så här finns mer att undersöka!

På den tredje frågan – som handlar om begreppsmässig bedömning som tar hänsyn till barnets förmåga på båda språken – är svaret nej. De flerspråkiga barnen med språkstörning gjorde signifikant fler paradigmatiska associationer än de enspråkiga barnen med språkstörning när svaren på svenska och arabiska räknades samman. Om man däremot bara tog hänsyn till barnens svar på svenska presterade grupperna likvärdigt. Även här finns viktiga frågor för framtida forskning att besvara. I studien ingick få barn så den behöver replikeras för att få ett bättre underlag för tolkning.

Så, för att sammanfatta, vad har jag lärt mig under avhandlingsarbetet? Framför allt har det väckt nya frågor. Man måste ständigt revidera sina uppfattningar och vara öppen för nya kunskaper men nedan följer tio punkter som är ett försök till sammanfattning av vad jag kommit fram till, både genom att sammanfatta andras forskning och genom resultaten av de studier som genomfördes. Jag hoppas att resultaten kan väcka tankar och ge vägledning i ert arbete med flerspråkiga barn.

1. Stärk vårdnadshavare i att använda det språk de kan bäst med sitt barn. Då används ett mer komplext ordförråd, vilket ökar barnets möjligheter att utveckla ett rikt och varierat språk. All personal måste stötta föräldrar att utveckla elevens alla språk och

inte bara fokusera på svenskan. Det finns studier som visar att viss språkkunskap kan föras över mellan språken. Det är också enklare att uttrycka sig nyanserat och ordrikt på det eller de språk som man behärskar bäst.

2. Den språkliga kompetensen påverkas av exponering och användning. I Sverige blir därmed modersmålet ofta extra sårbart eftersom exponeringen för svenska vanligtvis är större. För att lära ett språk behöver vi höra och använda det mycket. Tänk själv vad som händer med din förståelse och ditt ordförråd efter bara en semestervecka i utlandet. Flerspråkiga elever i Sverige hör ofta mycket svenska under skoldagen, och detta faktum gör föräldrars och släktingars uppgift att ge språklig stimulans på modersmålet ännu viktigare. Om detta inte sker kommer modersmålet långsamt tyna bort.
3. Flerspråkighet orsakar inte språkstörning. Detta har bevisats om och om igen. Tvärtom finns det rentav fördelar med flerspråkighet som kan hjälpa barn med språkstörning. Forskningen är emellertid inte entydig så här behövs mer forskning.
4. Flerspråkiga barn med språkstörning kan och behöver lära sig flera

språk. Att ta bort ett språk tar inte bort språkstörningen. Man får aldrig begränsa vilket eller vilka språk barnet tillåts använda för att samspela med sin omgivning.

5. Flerspråkiga barn med språkstörning behöver alla sina språk för att fungera socialt och bli del av sin kultur.
6. Bedöm alltid barnets alla språk. Även hos barn som mycket sparsamt har exponerats för och använt ett av sina språk har mätbara kunskaper etablerats. Dessa kunskaper är viktiga att kartlägga vid språkbedömning. Det finns bestämmelse för hur flerspråkighet bör se ut. Kartlägg noggrant för att få en djupare förståelse.
7. Bedömningen av förstaspråket kan göras på flera olika sätt och bör omfatta både en strukturerad intervju med föräldrar och en bedömning med hjälp av tolk eller annan talare av modersmålet. Om det finns testmaterial som är normerat för flerspråkiga ska det användas i första hand. Var kreativ och försök finna olika vägar för att ringa in barnets kompetens.
8. Gör en kvalitativ testning. Börja testet från början (och inte vid eventuella åldersangivelser) för att undvika att barnet miss-

lyckas direkt genom att börja på för svår nivå. Avsluta heller inte testningen efter ett visst antal fel. Flerspråkiga barn kan ha tillägnat sig mer avancerade ord och strukturer medan de kan göra misstag på enklare språkliga former. Det här är svårt! Test får inte användas hur som helst men samtidigt måste hänsyn tas till att olika språk kan vålla olika typer av språkliga problem. För detta krävs att den som testar är väl inläst på språk i allmänhet och de språk som bedöms i synnerhet.

9. Ordförråd är en central språklig domän. Undersök därför ordförrådet ur flera olika synvinklar. Försök fånga barnets förmåga om begrepp, över-, under- och sidoordning samt kategorisering, exempelvis med hjälp av bilder som benämns på flera nivåer eller genom ordassociationer. Det är viktigt att ta reda på både ordförrådets djup och bredd.
10. Gör en sammanslagen bedömning. Beroende på barnets ålder kan totalt ordförråd, begreppsmässigt ordförråd eller andel dubletter användas. Hänsyn måste tas till barnets totala språkliga förmåga. Det betyder att en sammanslagning måste göras av vad barnet kan på sina olika språk för att ge en fullständig bild. ●

Språkstörning

– konsekvenser för lärande och utveckling

Konferensen Grav Språkstörning, som anordnades av Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM), i september 2015, innehöll en mängd föreläsningar på det aktuella temat. I det här numret av Tal & Språk berättar vi om föreläsningen *Språkstörning – konsekvenser för lärande och utveckling*, som hölls av psykolog Anna Liljestrand, verksam vid Resurscenter tal och språk på SPSM.

Anna Liljestrand inledde föredraget med att belysa betydelsen av våra möten med andra människor. Genom dessa möten bygger vi den egna identiteten och får erfarenheter av hur världen fungerar, vilket leder till att en generaliserad bild av olika situationer uppstår. Detta kan liknas vid en inre guide som skapar en förväntan på hur det kommer att bli i en situation som liknar en tidigare. Omgivningen blir en medskapare och modell för hur olika situationer kan se ut och lösas. Vad händer då om vi som pedagoger möter en elev med språkstörning, som inte reagerar på ett typiskt sätt och som vi inte förstår? Risken är att vi tappar våra redskap och i stället blir otydliga guider.

Konsekvenserna vid en språkstörning varierar i olika

UPPSALA 2015

KONFERENS Grav språkstörning

15–16 september

miljöer och över tid för varje person, men kännetecknande är att det hos individen föreligger svårigheter både med den språkliga uttrycks- och förståelseförmågan. Anna Liljestrand hänvisade till Dorothy Bishop (2014), som definierar en språkstörning som en oförklarlig nedsättning inom det språkliga området. Funktionsnedsättningen är att betrakta som varaktig, men förändras över tid hos varje individ.

När du inte förstår språket, begränsas ditt tänkande och du får svårare att automatiskt tolka det som sägs eller tecknas. Anna Liljestrand betonade att ett ständigt utbyte sker mellan individ och miljö. Ingenting försiggår utan en miljö. Frågan är då vilka krav som bör ställas på individ respektive miljö? En individ behöver bland annat kunna lära sig saker, exempelvis genom att se mönster och samband och kunna laborera med dessa.

Individen behöver också ha förmåga att jämföra - exempelvis nya erfarenheter med gamla - och allt detta kräver ett fungerande arbetsminne. Om du inte har språket som redskap, sa Anna Liljestrand, finns det en risk för att du inte kan göra just jämförelser, utan istället fastnar i en tanke som du sedan har svårt att se alternativ till. Miljön å sin sida, ska vara begriplig för individen. Här gäller det som pedagog att se miljön med elevens ögon och fråga sig: Är det här begripligt? Ibland kan du få signaler från eleven att hen förstår, andra gånger inte. Anna Liljestrand gav åhörarna tipset att själva tänka: "Hm, hur kan det här missförstås?" Miljön måste även vara påverkbar för eleven och får inte innebära alltför höga krav. Samtidigt behöver eleven utmanas.

Det är viktigt att se eleven som en kommunikatör, som har ett budskap.

Anna Liljestrand beskrev en dialog som något komplicerat. Individens behöver vara vaken och fokusera på vilken information som inkommer. Budskapet behöver också tolkas och bearbetas, samt jämföras med det som finns i minnet. I en dialogsituation är det mycket viktigt att de exekutiva funktionerna fungerar, exempelvis för att kunna sortera och sälla bort det som inte är väsentligt just nu. Anna Liljestrand beskrev hur de exekutiva funktionerna och språket är invävda i varandra. Hon belyste de svårigheter som kan finnas när en person med språkstörning ska lämna ett svar. Här handlar det ju både om förmågan att fundera ut vad man ska svara och att få fram rätt ord och begrepp i sammanhanget. Det blir givetvis svårt om ordförrådet är begränsat och det tar tid att finna orden. Eftersom allt detta inte sker automatiskt hos en elev med språkstörning, behöver vi ge eleven mer tid för att formulera sig. Anna Liljestrand betonade också förståelsens betydelse och att vi som medkommunikatörer kan stödja med förståelse för elever med språkstörning.

Anna Liljestrand nämnde några olika klassifikations- och diagnossystem. Hon beskrev ICF (International Classification of Functioning, Disability and Health) som har ett hälso-perspektiv, där individ och miljö möts i aktiviteter och delaktighet. Miljön kan vara underlättande eller hindrande. Det gäller således att hitta rätt

trådar att nysta i för att skapa en stödjande miljö. Miljöns roll är att skapa förutsättningar som gör att eleven kan lyckas. Anna Liljestrand berättade att hon brukar kalla det för att eleven ”frågar chans på miljön”. I föredraget beskrevs diagnoser som ett stöd ”för att kunna tänka lättare om olika svårigheter”. Det finns knappast några rena diagnoser, de är nästan alltid överlappande och passar inte alltid in på en person som är under utredning. Diagnoser är på sätt och vis färskvaror, eftersom alla individer utvecklas över tid. Men när ska då en diagnos ringas in och när ska den ringas ut? Det var två frågor som Anna Liljestrand tog upp och diskuterade kring. Viktigt att tänka på är betydelsen av att diagnosen är ett stöd för att möta upp eleven på bästa sätt. Numera kan en individ också ha flera diagnoser, vilket man inte kunde förr. Språkstörning är enligt Anna ofta en första diagnos och när barnen blir äldre är sannolikheten stor för att de har fått flera diagnoser. Tidiga insatser är viktiga, menade Anna. Hon nämnde i samband med detta ESSENCE-begreppet (Early Symptomatic Syndromes Eliciting Neurodevelopmental Clinical Examinations), som myntats vid Gillbergcentrum i Göteborg.

I slutet av föreläsningen beskrev Anna Liljestrand ”den flygande språkmattan”, där språket är varpen, som håller samman en väv av kognitioner, emotioner, exekutiva förmågor och adaptiva färdigheter.

Mattan kan lyfta och när den lyfter lite grand, kan det öppna för helt andra perspektiv.

Anna Liljestrand betonade att våra elever inte behöver flyga till Orienten, det kan räcka med ett litet lyft för att skapa positiva cirklar! ●

Camilla Svedelius

Bishop, D. V. M. (2014) Ten questions about terminology for children with unexplained language problems (INT J LANG COMMUN DISORD, JULY–AUGUST 2014 VOL. 49, NO. 4,381–415)

Stern, N. Daniel (1991) Spädbarnets interpersonella värld ur psykoanalytiskt och utvecklingspsykologiskt perspektiv. (Natur & Kultur 1991)

Gillbergcentrum: <http://gillbergcentre.gu.se>

ICF, International Classification of Functioning, Disability and Health: <http://www.who.int/classifications/icf/en/>

Ingen tid att förlora för de nyanlända

Fotograf: Eva Dahlin

Anna Kaya

”Nåja, han har ju bara varit i Sverige i ett år. Vi kan inte ha så bråttom, Anna. Det tar ju tid att lära sig ett språk...”

Alldeles för många gånger har jag hört ovanstående. Alldeles för många gånger har min oro kring en nyanländ elevs språkutveckling viftats bort av elevhälsoteam eller skolläkare. ”Ge det tid” eller ”Det lossnar

nog snart” är andra vanliga kommentarer. För att inte tala om ”Språkutvecklingen går ju långsammare för flerspråkiga så det är inte konstigt att läs- och skrivinläringen tar längre tid”. Som lärare i svenska som andraspråk är jag insatt i andraspråksutveckling och andraspråksinläring. Jag har ofta en känsla av att något inte stämmer. Att en elevs språkut-

veckling inte följer de steg man kan förvänta sig eller att inläringen går för långsamt. En känsla. För jag vet egentligen inte. Därför vänder jag mig till skolans elevhälsoteam, till våra speciallärare, specialpedagoger och vår skolsköterska. Som lärare behöver jag hjälp och stöd för att avgöra vad som är vad. Är det jag ser hos min elev tecken på helt vanlig andraspråksutveckling eller är det tecken på läs- och skrivsvårigheter eller kanske en språkstörning av något slag?

Tyvärr har inte heller vårt elevhälsoteam alltid den kunskap som behövs för att avgöra vad som är vad. Kanske är de medvetna om detta, och tar hjälp av kompetenta logopedier eller andra, men det är ändå på tok för många nyanlända elever som får vänta på rätt stöd.

Med tanke på att vi vet vikten av tidiga insatser är det kontraproduktivt att vänta med utredningar när man misstänker läs- och skrivsvårigheter eller språkstörningar hos nyanlända elever. Att vänta med utredning för att eleven inte kan svenska är inte nödvändigt eftersom eleven troligtvis har minst ett annat språk som man kan använda vid utredningen. Att hävda att vi inte har tester eller kartläggningmaterial som är anpassade till flerspråkiga, eller nyanlända, elever är

förstås en förklaring. Men det innebär inte att vi kan avsäga oss ansvaret att utreda. Det innebär inte heller att vi ska vänta och hoppas att tiden i sig räcker för att eleven ska utvecklas så långt som möjligt. Nyanlända elever har inte råd att förlora tid. Just denna elevgrupp har redan kortare tid på sig än andra elever för att utvecklas så långt som möjligt.

Även om vi fattar beslut om utredning står vi ändå inför utmaningar. Vi vet att underdiagnostisering av dyslexi är vanligt eftersom flerspråkighet ibland anses vara orsak till de språkliga svårigheterna. Men även överdiagnostisering sker med tanke på att testerna är oftast utprovade på enspråkiga svensktalande barn med

en typisk språkutveckling. Som inte överensstämmer med flerspråkiga barns språkutveckling. Frågan om vad som är vad är ständigt närvarande. En fråga som enbart kan besvaras med hjälp av ökad kunskap och medvetenhet samt nya verktyg för kartläggning och bedömning av flerspråkiga barns språkutveckling och varianter av språklig socialisation.

Som lärare måste jag anpassa min undervisning så jag kan möta alla mina elevers olika förutsättningar och behov. Eftersom jag har för lite kunskap om hur man anpassar undervisningen till nyanlända elever med språkstörning eller läs- och skrivsvårigheter behöver inte bara mina elever stöd, utan även jag. Och inte bara jag,

utan alla andra lärare som undervisar dessa elever. Inklusivt våra modersmållärare som har en avgörande roll i arbetet med att observera och kartlägga de nyanlända elevernas språkutveckling på modersmålet.

Min förhoppning är att vi inom en snar framtid får ökad kunskap om, och förbättrade verktyg för, att snabbare kunna avgöra vad som är vad. För hur ska våra nyanlända elever annars kunna få undervisning anpassad till deras förutsättningar och behov? ●

Anna Kaya, grundskollärare och medarbetare på Nationellt centrum för svenska som andraspråk vid Stockholms universitet.

SPRÅK LEK

Logoped Astrid Frylmarks noggrant utvalda böcker och material
www.ordaf.net

Om språk för föräldrar m.fl.
www.spraklek.se

Höstens kurser...

...för dig som har elever med språkstörning

- 1. Språklig kartläggning F-6** ger dig insikt i olika sätt att kartlägga språk och tal som underlag för praktiskt stöd och färdighetsträning. Inte screening, inte omfattande utredning men kartläggning! Uppsala 26/9, Härnösand 17/10.
- 2. Hela språket - hela tiden** är kursen som börjar där många brukar sluta. Hur gör man??? Med utgångspunkt i typiska elevärenden lotsas du runt i pragmatikens, ordförrådets, grammatikens och fonologins underbara världar. Teori och praktik blandat. Uppsala 27/9, Härnösand 18/10.
- 3. CELF-4 för logoped och psykologer i Uppsala 31/10**

[CELF-4 behörighetskurs för pedagoger, se www.personassessment.se.](http://www.personassessment.se)

Mer information på frylmark.net/kurser

Den som anmäler sig till både kurs 1 och 2 får 10% rabatt på kursavgiften.

Kurserna kan också hållas i din kommun.

Stiftelsen Margit Wibelfonden

Margit Wibel arbetade som talterapeut vid Kornhamnstorg i Stockholm under många år. Vid sin död 1978 testamenterade hon 500 000 kr till en fond, som uppkallades efter henne. I Margit Wibels testamente står det ursprungligen skrivet att ändamålet för stiftelsen ska vara att "utdela stipendier till logopedier samt röst- och talpedagoger i Sverige för att möjliggöra för dem att lära vuxna hörselskadade och döva att tala på ett sätt som är begripligt för normalhörande. I utbildningen skall ingå audiologi och teckenspråk."

Efter många års arbete med en permutation har ändamålet med stiftelsen ändrats så att fondmedel också kan delas ut till personer som arbetar med barn och ungdomar. Syftet med fonden är att stimulera till utvecklingsarbete och studier, enligt följande:

"Stiftelsens ändamål skall vara att utdela stipendier till logopedier samt hörsel- och/eller talpedagoger i Sverige för att genom olika insatser möjliggöra för dem att utveckla tal- och röstträning för hörselskadade och döva, i första hand för vuxna och i andra hand för ungdomar och barn. Utbildningsinsatser som innehåller audiologi och/eller teckenspråk/tecken som stöd (TSS) prioriteras."

Stiftelsen ska bestå av två döva och tre normalhörande. Ledamöterna representerar Stockholms Dövas Förening (SDF), Svensk Intresseförening för Tal och Språk (SITS) och Svenska Pedagogiska Audiologiska Föreningen (SPAF). Margit Wibelfonden förvaltas av Stockholms Dövas förening, vars revisorer har till uppgift att granska räkenskaperna.

Kontaktperson: Hans Rimberg, 08-24 91 92 text o tal, hasse@stockholmsdf.se
Bildtelefon: hans.rimberg@ectalk.se

Sista ansökningsdag är 31 mars respektive 31 oktober.

En ekonomisk kalkyl ska biläggas ansökan, som skickas till:

Stiftelsen Margit Wibelfonden
Stockholms Dövas Förening
Palmfeltsvägen 13 b
121 62 Johanneshov

Bidrag delas inte ut till lön, arvode eller förlorad arbetsförtjänst.

I de fall man fått ansökan beviljad måste man lämna en redovisning, dels med en ekonomisk rapport, dels med en redovisning av vilka resultat studierna/projektet gett. Dessa ska vara Wibelfonden till handa senast tre månader efter avslutad resa/projektutbildning.

¹ Kammarkollegiet kan ge stiftelser tillstånd att ändra sina föreskrifter och pröva även ändringar av föreskrifter i gåvobrev och testamenten. Att ändra en stiftelses föreskrift kallas *permutation*.

Kurskalendarium

NLL

Landsmöte og etterutdanningskurs 2016

Plats: Ålesund, Norge

Datum: 9-12 juni, 2016

Information: www.norsklogopedlag.no

IALP:s världskongress

Plats: Dublin, Irland

Datum: 21-25 augusti, 2016

Information: www.ialp.info/2016-August-21-25-Dublin_Ireland

Gemensamma vägar – nordisk specialpedagogisk konferens

Plats: Mo i Rana, Norge

Datum: 19-20 oktober

Information: <http://www.pedag.umu.se/forskning/specialpedagogik/natverk-specialpedagogik/gemensamma-vagar/>

7:e nationella konferensen i logopedi

Tema: Jämlik logopedi

Plats: Jönköping

Datum: 17-18 november

Information: <http://plus.rjl.se/logopedi>

SITS kongress

Plats: Stockholm

Datum: 18-19 november

Information: www.sits.nu

Specialpedagogiska skolmyndigheten, SPSM

Webbadress: www.spsm.se

Specialpedagogiska skolmyndigheten erbjuder ett flertal kostnadsfria seminarier, utbildningar och distanskurser.

Svensk Intresseförening för Tal & Språk

Styrelse

Ordförande Sofia Norrman, Norrtälje
sofia.norrman@gmail.com

Vice ordförande Anna Strömberg, Järfälla
anna.stromberg@spsm.se

Sekreterare Sophie Bergman, Stockholm
sophie.bergman@gmail.com

Ledamot Camilla Svedelius, Bålsta
camilla.svedelius@bktv.nu

Ledamot Annika Söder, Everöd
annika.soder@kristianstad.se

Ledamot Nadia Andersson, Vendelsö
nadia.andersson@huddinge.se

Ledamot Åsa Holfve, Säter
asa.holfve@skola.sater.se

Redaktionsgrupp:
Markus Björnström
markus.bjornstrom@gmail.com

Annelie Westlund
annelie.westlund@spsm.se

Barbro Bruce
Barbro.bruce@hkr.se

Ansvarig utgivare för Tal & Språk:
Sofia Norrman

Ansvarig för hemsida och Wibelfond:
Anna Strömberg
anna.stromberg@spsm.se

Medlemskap:
Årsavgiften är 350 kronor. Plusgiro 60 63 80-4.

Vid inbetalning av medlemsavgiften, tänk på att uppgge både namn och adress.

Om du betalar via internet, glöm inte att uppgge fullständigt namn. Detta är nödvändigt för att tidskriften och övrig information ska nå ut till alla medlemmar.

Obs! Medlemskapet är personligt och kan inte vara ställt på kommuner eller institutioner.

Medlemskap för pensionärer och studenter: 150 kr/år.

Se information på www.sits.nu

Kontakt: sits@mittkompetens.se

SITS för ett datoriserat medlemsregister för internt bruk.

www.sits.nu

AVSÄNDARE

Svensk Intresseförening för Tal & Språk
c/o MittKompetens AB
Nattviksgatan 6
871 45 Härnösand

B

